

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Sosyal Hizmette Risk Kavramını Yeniden Düşünmek: Risk Rasyonallitelerinden Risk Kültürüne

Rethinking Risk In Social Work: From Risk Rationalities to Risk Culture

Gizemnur KORDALI¹

¹ Araştırma Görevlisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, gizemnur.kordali@cbu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5124-6268

Başvuru: 28.08.2023

Kabul: 19.02.2024

Atıf:

Kordalı, G. (2024). Sosyal hizmette risk kavramını yeniden düşünmek: risk rasyonallitelerinden risk kültürüne. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(2), 291-313.
DOI:10.33417/tsh.1350989

ÖZ

Bilmek ve harekete geçmek ile karakterize olan risk kavramı; özellikle refah devletlerinin eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerinde geliştirilen söylemlerle olumlu değişime erişmek için engellenmesi gereken durumlar olarak kabul edilir. Olası risklerin belirlenmesi, bunların sosyal politikaya dahil olması ve risklere yönelik koruyucu- önleyici hizmetlerin yapılandırılması sosyal refahın önemli bileşenlerindedir. Sosyal hizmet, bireysel ve toplumsal açıdan riskli durumların tespiti ve risk müdahalesinde devletin önemli araçlarından birini temsil etmektedir. Ancak son yıllarda risk kavramı etrafında gelişen sosyolojik tartışmalar, risk tanımlarının merkezi terminolojideki belirsizliklerine dikkat çekmektedir. Risklerin sorgulanabilir birtakım rasyonallitelere endekli olduğu bu yönüyle de kültürel farklılıkları yok saymak, belirli gruplara karşı suçlama zemini oluşturmak, bireylerin kendi kaderini tayin hakkını sınırlandırmak, bireyleri belirli özelliklerine göre kategorize ederek marjinalliği yeniden üretmek gibi çıktıları olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışma, risk hakkındaki güncel tartışmaları sosyal hizmet açısından değerlendirmekte ve riske dair alanyazında yer alan iki farklı söylem alanını birbirine bağlamada Scott Lash'ın risk kültürü kavramını önermektedir. Çalışma, sosyal hizmetin IFSW (2014) tanımında vurgulandığı üzere evrenselden yerele, uygulamadan teoriye ve bireyden topluma doğru değişen doğasına uygun biçimde çağdaş yönelimlerini tartışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal hizmet, risk rasyonallitesi, risk kültürü, düşünümSELLİK.

ABSTRACT

Given the discourses welfare states have created in the areas of education, health, and social services, it is widely acknowledged that risk is something that should be avoided in order to bring about positive change. Important elements of social welfare include identifying potential hazards, incorporating them into social policy, and designing protective and preventative services for risks. Social work represents one of the important tools of the state in the identification of individual and socially risky situations and risk intervention. Nonetheless, discussions about the sociological aspects of risk in recent times have brought to light the imprecision in risk definitions found in common language. Risks are thought to be connected to some questionable logic. As such, they may have unfavorable effects such as disregarding cultural variances, laying blame on particular groups, restricting people's freedom of choice, and perpetuating marginality by classifying people based on traits. This study evaluates the current debates on risk from the perspective of social work and proposes Scott Lash's concept of risk culture to connect two different fields of discourse in the literature on risk. The study discusses the contemporary orientations of social work in accordance with its changing nature from universal to local, from practice to theory and from individual to society as emphasised in the IFSW (2014) definition.

Keywords: Social work, risk rationality, risk culture, reflexivity.

GİRİŞ

Risk kavramı, gerçekleşebilme ihtimali geçmiş deneyimlerden yola çıkılarak hesaplanabilen, esasında bilinmeyen bir gelecekle ilişki kurma biçimidir (Adam ve Van Loon, 2005, s. 16). Risk olumsuz sonuçlardan kaçınmayı ya da bu durumları kabul edilebilir bir düzeye indirmeyi amaçlayan düşünceler ve önlemler dizisidir (Danley, 2005; Gephart vd., 2009). Çağdaş dönemde risk dili ekonomik, sosyal, tıbbi ve politik tüm alanları sarmalamaya devam etmekte; hükümetler, işletmeler, insani yardım kuruluşları ve bireylerin gündelik seçimleri artan şekilde risk çerçeveleri aracılığıyla yönetilmektedir. Riski tespit etme ve kontrol altına alma baskısı, çoğu hükümet ve hükümete bağlı kuruluşlar için zorunluluk halini almıştır (O'Malley, 2000). Sosyal hizmet uzmanları ve sosyal yardım kuruluşları da günlük politika ve uygulamalarında risk konusuyla giderek daha fazla ilgilenmeye başlamıştır (Parton, 2002, s. 98; Stalker, 2003). Sosyal hizmet alanındaki politikalar, hizmetler, prosedürler ve uygulama çerçeveleri bilgi ve becerinin yanı sıra giderek artan bir risk yönetme ihtiyacı çerçevesinde şekillenmektedir. Risk analizi ve risk yönetimi gibi konular, özellikle sağlık ve refah programlarında sosyal hizmetin merkezi düzenleme ilkeleri olarak yer almaktadır (Green, 2007).

Sosyal hizmet her zaman risk hakkında çok fazla fikre sahip olduğu halde genellikle bunu terimlerle ifade etmekten kaçınmıştır. Risk sosyal hizmetin bir meslek olarak kabulünden itibaren görünürlük kazanmaya başlamasına rağmen sosyal hizmet ve risk arasındaki ilişki hiçbir dönemde doğrudan riske güven ya da riskin sorgulanabilirliği açısından bir tartışma konusu haline gelmemiştir (Bearley, 1982; Parsloe, 1999). Ancak 1980'li yılları takiben Barthes, Derrida, Sahlins, Geertz, Foucault gibi isimlerin öncü çalışmalarıyla kültürel ve dilbilimsel dönemeçler olarak değerlendirilen bir kırılma yaşamıştır. Söz konusu kırılma, 90'lı yıllardan itibaren -sosyal çalışmayı da kapsayacak şekilde- sosyal bilimlerde postmodernist bir dalga yaratmış, nedensellik ve açıklama fikirlerine karşı argümanların sayısı giderek artmıştır (Akbaş, 2017, s. 12-13). Sosyal bilimlerde yeni tarzların görünür olmaya başlaması, sosyal hizmetin yüzünü risk terminolojisindeki belirsizliklere dönmesi açısından önemli bir döneme işaret etmektedir.

Bu çalışmada riskin tarihsel ve güncel görünümü riske dair temel argümanlar çerçevesinde ele alınmakta ve sosyal hizmet açısından riskin anlamı tartışılmaktadır. Bu çerçevede risk kavramının sosyal hizmetin mesleki ilke ve değerlerine uygun biçimde yeniden tanımlanmasının ne ölçüde mümkün olabileceği hakkında risk kültürü kavramının güzergahları izlenerek yanıt üretilmeye çalışılmaktadır.

RİSK KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNCEL GÖRÜNÜMÜ

Risk kavramı 17. yüzyılda kumar oyunlarında bir tür olasılık hesaplama biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde risk, bir olayın meydana gelme olasılığı açısından hem olumlu hem olumsuz anlamlar taşımaktadır. Fakat aynı zamanda bir olasılığı olumluya çevirmek üzere olumsuzlukların belirli düzeyde önlenmesi fikrine dayanmaktadır (Rasborg, 2021; Reith, 2004). Profesyonel olarak ilk defa 18. yüzyılda gemi sigortacılığı alanında kullanılan kavram, gemilerin korunaklı biçimde yer

değiştirmesi ve denizde kaybolma olasılıklarının hesaplanması amacıyla kullanılmıştır (Parton, 2002). Bu yönüyle 18. yüzyılın başlarında risk kavramı ilk defa modern düşünme biçimlerine benzerliğiyle dikkat çekmekte, olumsuz olasılıkların öne çıktığı ve bu olasılıklar üzerine çeşitli koruma biçimlerinin harekete geçirildiği formda karşımıza çıkmaktadır. Tehlikelerin kazandığı olumsuz anlam, kültürel homojenleşme sürecinin de etkisiyle dini şüphenciliğe hız kazandırmış ve 18 yüzyılın sonlarında risk, ahlakın hakimiyeti altına girmeye başlamıştır. Douglas'ın (1992) ifadesiyle '*kutsal kitabı yeniden yazmak için dünyevi terimler*' sağlamıştır. Bu andan itibaren risk ve günah kavramları arasındaki mesafe azalmış ve tehlike, günahın eski zamanlardaki rolüne benzer bir işlev üstlenmiştir (Douglas, 1992, s. 26-27). Böylece 18. yüzyıl, risklerin çağdaş suçlama sistemleri içerisine dahil olmasında önemli bir dönem olarak kabul edilmiştir (Parton, 2002, s. 106).

19. yüzyılda bilimsel olanın iktidarını ilanıyla beraber riskleri belirleyebilme gücü ahlaktan bilime geçmiş, ahlakın günah kapsamında ürettiği söylemin yerini bilimin doğru ve yanlışları ışığında üretilen söylemler almıştır. Bilimin güç kazanması ilerleyen süreçlerde metafizik, ahlak, gelenek ve kültürün ötesinde bir hakikat statüsü edinmesiyle sonuçlanmıştır. Bilim, evrendeki her şeyin tersi olduđu² düşüncesinden giderek uzaklaşmış, hesaplanabilir ve aktarılabilir tek bir gerçeklik olduğunu kabul etmiştir (Douglas, 1992, s. 64). Böylece risk '*öngörülemezden öngörülür kılmak üzere tasarlanmış bir dizi tespit ve müdahale aracına*' dönmüş; istatistiksel temsiller, kaza olasılıkları, beklentiler, standartlar gibi unsurları içermeye başlamıştır (Beck, 2005, s. 225). Bu araçlarla modern bilim, belirli nedenlerin ve etkilerin güzergahlarını takip ederek riski konumlandırma yoluna gitmiştir. Riskler bilimsel bilginin nesnel, tekrar edilebilir ve öngörülebilir doğası içinde yeniden değerlendirilmeye başlamış, art arda eklenen bilimsel değerlendirmeler yoluyla tehlikeler sınıflandırılmış ve uzmanlık alanları içerisine yerleştirilmiştir (Boobis vd., 2016; Reddy, 1996; Shi, 2019; Yang ve Haugen, 2015).

Dönemin pozitivist yönelimli risk anlayıřı³ sosyal bilimler üzerinde de etkili olmuş; eylemler, tercihler ve kimlikler değerisen derecelerdeki rasyonalitenin ayırt ediciliğine bağlı olarak yorumlanmaya, sayısallaştırılmaya, hesaplanabilir ve kuramsallaştırılabilir bir şey halini almaya başlamıştır (Adam ve Van Loon, 2005, s. 18-19). Böylece bilimin risk üretme faaliyetleri etkileşim, iletişim, kültür, farklılıklar, çelişkiler gibi hususları dışarıda tutan tek doğru anlayışına entegre bir risk algısı yaratmaya başlamıştır (Lupton, 1999, s. 31). Sosyal bilimlerin evrensel ve hesap verilebilir olana yaslanması aynı zamanda müdahale faaliyetlerine dayanak oluşturmuş, bunun sonucunda ise

² 'Her şeyin tersi olduğu düşüncesi' Platon'a kadar uzanan felsefi düşünme geleneğinin bir parçasıdır. Her şeyin doğası gereği çelişkili olduğu ve bir şeyin doğru anlaşılması için zıttı olarak tanımlananın da incelenmesi gerektiği düşüncesini ifade etmektedir (Maybee, 2016).

³ Risk hesaplamalarında ölçüme dayalı çıkarımların rolünün artması, riskin özelleştirilmesi ve parçalara ayrılarak incelenmesi yerine, riski genelleme/evrenselleştirme taraftarı bir bilimin hakimiyetini ifade etmektedir.

sosyal teorinin üç temel rolü⁴ olan anlamlandırma, politik örgütlenme ve sosyal mühendislik⁵ arasındaki güç dengesi bozulmuştur. Anlamlandırma, bilimin otoritesi ve sorgulanamazlığı kapsamında risk üretirken, bu risklere müdahale etmek sosyal mühendisliğin konusu haline gelmiştir. Böylece bilgi üretildikçe sosyal mühendisliğin etki ve iktidar alanı genişlemiştir (Ritzer, 1975). Söz konusu gelişmeler ışığında sosyal bilimlerde risk, katmanları analiz etmek, altta yatan gerçekliği tespit etmek ve riski yönetmeye ilişkin model geliştirmek olarak kabul görmüştür.

Bilimsel bilginin nesnel temelinin risk adına yapılan her şeyi sorgulanamaz kılması, bilimin ürettiği risk önleme ve müdahale araçlarının insan kontrolüne ortam hazırlaması gibi nedenlerden hareketle bilimin olanakları ilerleyen dönemlerde yönetim faaliyetlerini kapsayacak ölçüde genişlemiştir (Howe, 1994). Örneğin, dönemin önemli isimlerden biri olan Bourdieu bilimin, sembolik düzenin önemli bir parçası olarak *'evrenselin tekeline meşrulaştırmaya giden yolda yeniden üretim aracı'* olduğunu ve aydınlatılmış bir yargı ürettiğini savunmuştur (Bourdieu, 2019, s. 88). Risk, bilim öncülüğünde siyasi tartışmalara konu olmasıyla birlikte tehditkâr bir form kazanmış ve olasılığa dayalı düşünmenin istismar edilebilir bir alanı haline gelmeye başlamıştır (Douglas, 1992, s. 59). 20. yüzyılın başlarından itibaren risk dili hesaplanabilir ve bilimsel izlenimi verirken, güçlü biçimde değer ve ideolojileri içermeye başlamıştır (Parton, 2002, s. 106-107).

Risk kavramının ideolojikleşmesi bir taraftan bilimsel ve ahlaki söylemi yeniden yakınlaşmasına ortam yaratmış (Beck, 2005, s. 224) bu doğrultuda kitlelerin mezhep, eylem, etnik köken açısından çeşitli tehlikelere konu edildiği ve bu yolla şeytanlaştırıldığı bir sosyal düzeni normalleştirmeye başlamıştır (Lash, 2005, s. 58). Dönemin AIDS ve eşcinselliğe yönelik olarak ayrımcı söylemlerinin bilimsel bir temelden beslenmesi bu durumun örnekleri olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan riskler sistematik şekilde iyiyi ve kötüyü belirleyebilme gücü nedeniyle siyasallaşarak yönetsel faaliyetlerin ara elemanı haline gelmiştir (Hardy ve Maguire, 2016). *'Tehlikelerin yönetilmesi vaadi'* moderniteye egemen olan kontrol mantığının makul bir zeminini oluştururken aynı zamanda refah devletinin sosyal kontrol projesi olarak işlevselleştirilmiştir (Foucault, 2015, s. 41-56; Henriqson vd., 2014).

Gelişim sürecindeki güzergahlar değerlendirildiğinde riskin net bir tanımının olmadığı, dönemler ve koşullar itibarıyla değişen kaygan bir zeminde anlamlandırıldığı, sosyal etkileşim ve anlam ağının bir parçası olarak sürekli inşa ve müzakere edildiği görülmektedir (Lupton, 1999, s. 31). Risk bir yandan belirli ölçütlere göre karar verilmesi gereken bir durumu ortaya koyarken diğer taraftan riskin hesaplanabilirliğini devre dışı bırakan söylemler ekseninde muğlaklaşan bir kavram haline gelmiştir

⁴ Sosyal teorinin anlamlandırma, politik örgütlenme ve sosyal mühendislik olarak 3 rolü bulunmaktadır. Anlamlandırma sosyokültürel yapının anlaşılmasını kolaylaştıran yorumlayıcı yaklaşımlardan, politik örgütlenme özgürleştirme ve dönüştürme amacıyla eleştirel yaklaşımlardan, sosyal mühendislik ise var olan düzenin korunması ve sürdürülmesine destek olmak üzere işlevselci yaklaşımlardan temellenen sosyal bilim faaliyetleridir (Adam, 2005). Sosyal yapının anlaşılması için her 3 rolün etkileşimli ve dengeli olarak dağılması gerekmektedir (Ritzer, 1975).

⁵ Sosyal mühendislik belirli toplumsal hedeflere ulaşmak amacıyla normlar, değerler, davranışlar ve diğer sosyal unsurlar üzerinde planlı ve stratejik müdahalelerle değişiklik yapmayı içerir. Sosyal hizmette toplumla çalışma tipolojileri kapsamında yukarıdan aşağıya planlama modellerine dahildir. Sorunların tespiti ve müdahalenin tepeden başlayarak aşağıya indiği tümdengelimci bir yaklaşımdan temellenmektedir (Tuncay ve Tekin, 2021, s.232). Toplumun özgürlükleri, hakları ve doğal dinamikleri üzerinde olumsuz etkisi olduğu yönünde sıklıkla eleştirilmektedir.

(Adam ve Van Loon, 2005, s. 22). Beck, risk toplumu olarak adlandırdığı günümüz toplumlarında somut kanıtların artık geçerli olmadığı, görünen ve görünmeyen birbirine karıştığı, gerçekdışılıktan ve çıkar ilişkilerinden beslenen bir risk anlayışının hakimiyeti altına girildiğini vurgulamıştır (Beck, 2011, s. 63). Risk kavramının varsayımsal alanının genişlemesi ve riskin belirli düşünce biçimlerinin uzantısı haline gelmesi, günümüz risklerini çeşitli iktidar odaklarının konusu haline getirmiştir. Değişen güç ilişkileri kapsamında risk asla çözümlenemez ve sürekli hareket halindeki bir araç olmuştur (Parton, 2002, s. 109). Bu yüzden çağdaş dönemde risk, gündelik hayatın sorunlarından hangilerinin ne şekilde korkutucu olabileceğini ve bu sorunların ne şekilde tehlike olmaktan çıkacağını belirleyen karar vericilerin inisiyatifine bağımlı hale gelmiştir. Bugün tam da bu sebeple nereden geleceği ve nasıl bir etki oluşturacağı kestirilemeyen risk konuları inşa edilmektedir (Beck, 2011, s. 78).

Riske dair tartışmalardaki tüm bu belirsizliklere rağmen karmaşık toplum temelli hizmetlerde sosyal hizmet uzmanları tarafından ele alınan sorun ve ihtiyaçların giderek daha fazla risk olarak nitelendirilmesi, sosyal hizmette risk anlayışının sorgulanmasını bir zorunluluk haline getirmektedir (Lupton, 1999, s. 70). Risklerin değerler ve öznel yargılarla çevrelenen tartışmaları kapsamında değişen rasyonelliklerinin gözden geçirilmesi (Kemshall, 2003), bunların yol açtığı politika tepkileri ve uygulamaların tespit edilmesi ve toplumsal arenada sebep olduğu dönüşümlerin (Kemshall, 2010) belirlenmesi, sosyal hizmetin değişen koşullar kapsamındaki yeni sorumluluk alanlarını oluşturmaktadır.

SOSYAL HİZMETTE RİSK KAVRAMINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Aydınlanma ve Sanayi Devrimi'nin ardından belirginleşen '*tehlikelerin yönetilebileceği inancı*' (Beck, 1992), ilerlemeyi sürdürmek ve geleceği garanti altına almak gibi hedeflerle riski tüm alanlarda önkoşul haline getirmiştir (Moss ve Peppercorn, 2007). Sosyal hizmet alanı da politika, uygulamalar, programlar, prosedürler ve hedefler açısından risk yönetme ihtiyacının yoğunlaştığı alanlardan birini oluşturmaktadır (Green, 2007). Sosyal hizmet gelişim yıllarından itibaren refahın iyileştirilmesi ve bireylerin güçlendirilmesi önündeki tüm engelleri risk ve yarar analizi kapsamında ele almış, profesyonelleşmesine eşzamanlı olarak da temel aldığı risklerin kapsamı sürekli genişlemeye devam etmiştir.

Modern anlamda sosyal hizmet, özellikle savaş yıllarının etkisiyle yükselen iyileştirme ve geliştirme hedeflerine dayalı olarak şekillenmiştir (Parton, 2002, s. 99). Refahın sağlanması arzusu, sosyal ve psikolojik risklerin tespiti ve engellenmesi üzerine temellenmiştir. Risk ve risk etrafında oluşturulan kavramlar, refahın anlamının yapılandırılması ve sosyal hizmetin konumlandırılmasında anahtar unsurlar olarak rol oynamıştır. Bu ekseninde sosyal hizmetin bilme ve tanımlamaya olan ihtiyacı da güçlü biçimde risk azaltma, potansiyel tehlikeleri görünür kılma ve sorunlara hızlı müdahale etme üzerinden yapılandırılmıştır (Broadhurst vd., 2010; Clarke vd., 2021; Falconer vd., 2009; Gillingham ve Graham, 2016; Munro, 2004).

Günümüzde sosyal hizmet riskler açısından belirli sorumluluklara tabi olan ve risklerin yönettiği sosyal politikaların yoğun şekilde rol oynadığı bir alan olmayı sürdürmektedir (Scourfield, 2007). Toplumsal ve bireysel olarak olası tehditlerin tespit edilmesi, takip edilmesi, kaydedilmesi ve bu tehditleri ortadan kaldıracak önlemlerin harekete geçirilmesi, sosyal hizmetin olumlu değişime erişmek üzere izlediği risk güzergahlarını oluşturmaktadır (Becker ve Becker, 1986). Son yıllarda sosyal hizmet uygulamalarında müracaatçı hakkındaki bilgiye verilen değer artması ve yüksek risk tanımlayan uygulamaların yapılandırılması bu durumun önemli göstergelerindendir (Parton, 2002, s. 100).

Ne var ki mesleklerin neleri risk olarak değerlendirdiği ve bu risklere ne şekilde müdahale ettiği, o mesleğin toplumdaki yerini belirlemede temel bir unsurdur. Çünkü toplum içinde belirlenen her potansiyel tehlike, risk olarak değerlendirildikten sonra, uygulayıcı müdahalesine yeni bir gereklilik eklemekte veya müdahalenin yönünü tayin etmektedir (Beck, 2005). Meslekleşme süreci, bu ihtiyaç ve risklerin bir sonucudur. Örneğin, çocuk suçluluğuna dair bir avukatın ve psikiyatristin risk değerlendirmesi ve müdahale araçları neredeyse tamamen farklıdır. Buna bağlı olarak toplumun bu mesleklerden talepleri de bambaşkadır. Öyleyse risklerin tanımlanma biçimi, profesyonellerle etkileşim kuran ve onlardan öncelik talep eden bir etki mekanizması olarak işlev görmekte, bu da uygulayıcıların rolünü biçimlendirmektedir (Green, 2007).

Riskle sıkı ilişkisine bağlı olarak sosyal hizmetin mesleki açıdan temel aldığı riskler, baskın kimliğini yeniden inşa etmektedir. Risklerin iktidar odakları, normlar ve kültürel değerler, baskı ve otorite, sınıf ve cinsiyet ilişkileri, piyasa, patoloji, dış tehditler gibi çeşitlenen söylemleri çerçevesinde sosyal hizmetin özgürleştirici, savunucu, uyumlaştırıcı, geliştirici, eğitici rolleri çeşitlenmektedir. Riskin mesleki açıdan nasıl anlamlandırıldığı; hizmet sunumu ve mesleki kimlik açısından sosyal hizmette belirleyici bir hususa işaret etmektedir. Örneğin, riske dair söylemlerin patoloji ve sapma üzerinde yoğunlaşması, sosyal hizmette danışmanlık odaklı rollere eğilimi artırırken; riskin baskı ve otorite üzerinde yoğunlaşması, özgürleştirici ve savunucu rollerin önem kazanmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede sosyal hizmetin pek çok duruma uygun şekilde konumlanabilme becerisi aynı zamanda onu mevcut riskleri belirleyen iktidarlar odaklarının bir aracı haline getirebilmektedir.

Sosyal hizmet, geçmişten bugüne normların ötesindeki çeşitlilikleri ve deneyimleri temel almış, öznenin toplumsallığını odak noktası olarak benimsemiştir. Ancak günümüzde risk diline ve yönetimine, güvenlik prosedürlerine meyilli olarak, daha mekanik ve yönlendirici bir görünüm kazanma eğilimine girmiştir. Bu durum, mesleki sorumlulukları etkilemekte ve mesleki özneliği dönüştürmektedir (Castel vd., 1991; Culpitt, 1999; Rose, 1998). Sosyal hizmette riske dair tartışmanın önemi buradan gelmektedir.

Risklerin Çoksesliliği ve Profesyonel Özerkliğin Muğlaklaşması

Sosyal hizmet açısından riski tartışmak, riskin çağdaş dönemdeki profilini çıkarmayı gerektirmektedir. Günümüzde risk kavramına dair yapılan tartışmalarda öne çıkan konulardan biri risklerin çoksesliliğidir. Risklerin çoksesliliği çeşitli değerler, ideolojiler, etkiler aracılığıyla riskin

epistemolojik değerinden koparak, görünmeyen ve her yerden gelebilecek tehlike söylemlerine dönüşmesi ihtimalini vurgulamaktadır. Beck, günümüz risklerini şu cümlelerle tanımlamıştır: '*Modern dönemde riskler kadar, risk maskesi takacak olan kişisel düşmanlık ilişkileri, kaçınma ritüelleri, değerler ve önseziler vardır*' (Beck, 2011, s. 111). Örneğin kadın haklarını savunan bir aktivist grubun eylemleri, aile bütünlüğü açısından bir risk faktörü olarak algılanabilirken; kürtajın kadın sağlığı açısından risklerini temel alan bir çalışma, kadın hakları ihlalinin meşrulaştırıldığı şeklinde değerlendirilebilir. Bu bağlamda artık tek başına risk değil, taraflar arasında çatışma ve karşılıklı muharebeler bulunmaktadır.

Görünmeyen ve açıkça değerlendirilemeyen risk ifadelerinin ana akım risk anlayışına dahil edilmesi, kabul edilebilir ve kötüye kullanılabilir risk düzeylerini birbirine yaklaştırmaktadır (Green ve Brown, 1980; Beck, 2011, s.64). Bu çerçevede, korunaksız bir binada tırbazanlara doğru ilerleyen bir çocuğun zarar görme riski ile göçmenlerin toplumsal birlik ve bütünlüğe zarar vereceğine yönelik risk arasında belirgin bir fark kalmamaktadır. Görünmeyen risklere kapıların bir kez açılması, insanların düşünceleri ve sosyal pratiğın ne yöne savrulacağı hakkında kontrolün kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, karmaşık toplum temelli sorunlarda görünmeyen riskleri değerlendirirken söz konusu belirsizliklerle başa çıkma konusunda çeşitli zorluklar yaşayabilmektedir.

Sosyal hizmet gibi uzmanlık gerektiren mesleklerin sözde risklerin hakimiyeti altına girmesi, siyasi çıkar açısından eşsiz bir dinamik oluşturmaktadır. Özgürleştirme ve güvenliği sağlama sorumluluklarına dayalı olarak profesyonelliğın izdüşümünde organize edilen risk önlemleri, tehlikeleri bertaraf etmenin bir yolu olarak kendisi de siyasallaşmakta ve karar vericiliğın hükümete devrinin sorgulanamaz bir görünüm kazanmasına aracılık etmektedir⁶ (Hardy ve Maguire, 2016; Kemshall, 2010; Rose, 1993). Günümüz refah devletlerinde, risk dilinin liberal ideallerle paralelleşen görünümü bunun en somut örneklerindedir. Modern dönemde hükümetler refah bağımlılığını önlemek, sosyal işlevselliği kazandırmak gibi söylemler çerçevesinde liberal eğilimlerini maskeleymektedir (Culpitt, 1999; Rose, 1996). Örneğın, ailenin merkeze alındığı hizmet modellerinin, günümüz refah politikalarının önemli bir çoğunluğunu oluşturması ve bunun ailenin vazgeçilmezliğı ve kutsiyetine dayalı birtakım risk söylemleri üzerinden sürdürülmesi (Brecher, 2012), hükümetlerin liberal çıkarlarını korumalarının bir yolu olarak değerlendirilmektedir. Hizmetlerin aile odağında sağlanmasına dayanak olarak ailenin yokluğunun sebep olabileceğı sosyal ve duygusal riskler, profesyoneller aracılığıyla öne çıkarılmaktadır. Ancak bunu yaparken hizmetlerin hak temelinden uzaklaşması, aile üzerindeki sorumluluk yükünün artması, hizmetlerde ölçütsüzlüğün baş göstermesi, cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesi gibi riskler göz ardı edilmiştir. Çünkü aile, neoliberalizm kapsamında devletin hizmetlerini karlılık marjı etrafında yeniden düzenlemekte ve

⁶ Konuyla ilgili detaylı okumalar için bkz: (Foucault, 2019, s. 284-249; Foucault, 2021; Lupton, 1990, s.25; Rose, 1999, s.236).

devletin sosyal güvenlik alanlarından büyük ölçüde çekilmesi ile oluşan boşlukları doldurmaktadır. Dolayısıyla siyasi çıkara dayalı olarak bazı riskler parlatılırken diğerleri görünmez kılınmıştır. Burada 'bir tehlikeyi büyütme ya da bir diğerini gizleme' yoluyla neyin gerçek risk olduğuna dair oluşturulan söylemler, iktidar ve çıkar ilişkilerine mercek tutmaktadır (Harris, 1998; Dake, 1992; Tsui ve Cheung, 2004). Evde bakım uygulaması, SED yardımı vb. uygulamalar, hizmetlerin neoliberalleşmesinin en belirgin örneklerini teşkil etmektedir (Özateş Gelmez, 2014).

Lipsky'nin (2010) "*sokak düzeyindeki bürokratlar*" kavramı; yönetselliğe aracılık eden risk söylemleri ve bu risklere müdahale eden meslek gruplarının kimlik bunalımını vurgulamak üzere elverişlidir. Sokak düzeyinde bürokrat kavramı vatandaşlarla doğrudan etkileşim halinde olan ve onların yaşamlarına dair takdir yetisi bulunan polis, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı gibi meslek gruplarını ifade etmektedir. Tanımında ne kadar takdir yetisi ifadesi olsa da Lipsky'e göre bu uygulayıcılar, politika yapımcıların talepleri ve kaynak kısıtlamaları arasında denge kurmaya çalışırken genellikle doğrudan politikaları uygulamak zorunda bırakıldıklarının altını çizmektedir. Bu durum özellikle, refah programlarının ön saflarında yer alan sosyal hizmet alanında birtakım gerilimler oluşturmaktadır (Başer ve Akçay, 2019; Green, 2007; Rothstein vd., 2006).

Sosyal hizmetin devlet eliyle verdiği hizmetlerin politik anlamlarla çevrelenmesi ve uzmanlardan risk yönetimi hususunda çeşitlenen beklentiler, riskin değerlendirilmesine yönelik aşamayı niteliksizleştirmekte (Kemshall, 2002), uzmanların takdir yetisinin bulanıklaşmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda defansif (savunmacı) sosyal hizmetin yaygınlaşması kaçınılmaz hale gelmektedir (Fallov vd., 2017; Webb, 2006). Defansifleşme, uzmanlık gerektiren mesleklerin üzerindeki dışsal baskılar nedeniyle yalnızca kural ve prosedürlerin izlendiği çekinik ve savunmacı bir mesleki müdahalenin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Harris, 1987) Defansifleşme, uzmanların önemli bir riski gözden kaçırma endişesini en aza indirmek ve hesap verilebilirliği artırmak amacıyla mesleki müdahalelerinde kontrol listeleri ve teknikçi yaklaşımları benimsemelerine yol açmaktadır (Green, 2007; Pollack, 2008, s.12). Bu durum, uzmanların takdir yetkilerini kullanma ve özerk kararlar alma alanlarını azaltmayı amaçlayan bürokratik süreçler tarafından denetlendiği anlamına gelmektedir (Dominelli, 2004, s.18).

Kararların profesyonel kanaatler yerine prosedürler ve politika hedefleri doğrultusunda alındığı, hizmetlerin formelleştiği ve profesyonelliğin giderek teknik yeterliliğe paralel hale geldiği bu dönüşümde uygulayıcıların daha pasif bir rol almaya başladığı ve yetkinliğin *kutucuk işaretleme uzmanlığına*⁷ indirgenme olasılığının doğduğu vurgulanmıştır (Gillingham, 2011; Munro, 2004). Risklerin bir paket halinde yukarıdan belirlenmesi, uygulayıcı rollerinin muğlaklaşma ve kesintiye uğratma olasılığı taşımaktadır. Bu durum sosyal hizmette çok yönlülüğün kaybı, sosyal değişim

⁷ Değerlendirme aşamasında önceden belirlenmiş risklerin arandığı, yalnızca bu risklerin tespiti üzerinden ve bu riskleri önlemeye yönelik uygulamaların yapıldığı sınırlı mesleki müdahaleyi betimlemektedir.

hedeflerinin sınırlandırılması, yaratıcılık ve sezgiselliğin yitimi, eleştirelliğin azalması, savunucu rollerin sınırlandırılması gibi bir dizi sorunu beraberinde getirmektedir.

Risk elbette vardır ve kaçınılmazdır ancak riskin gerçekliği, çıkar çeşitliliğinin arka planında tehdit edilmektedir. Özellikle piyasalaşmış ve yönetselleşmiş modern toplumlarda risklerin iki yüzü olduğu, risk kavramının istismarının bir sonucudur (Beck, 2011, s. 66). Burada artık iktidar odaklarının temel derdi refahın sağlanması değil, yönetsel bir stratejiye giden yolda belirli meşruiyetler inşa etmektir. Böylece riskin konusu nüfusun kendisi olmaktan uzaklaşarak, nüfusu yönetebilme kabiliyetine yaklaşmaktadır (McDonald, 2006, s. 90; Rose, 1996; Webb, 2006). Çokselsellik kapsamında üretilen ve yönetselliğe aracılık eden risklerin halk ve profesyoneller tarafından sorgulanmaksızın satın alınması hem toplumsal ilişkileri hem de mesleki müdahaleyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Risklerin Tek Anlamlılığı, Toplumsal Kontrol ve Marjinalleştirme

Riske dair tartışmalarda öne çıkan diğer bir önemli konu risklerin tek anlamlılığı üzerinedir. Tek anlamlılık, riske dair kesin yargılara işaret etmektedir. Kesin yargı, tüm yaşam biçimlerine ve değer alanlarına bilişsel ya da normatif aklın iddialarının dayatılmasıdır. Her biri kendi içinde değerlendirilmesi gereken durumların, aynı torbaya atılarak değerlendirilmesi ve öznelliklerin nesnel bir yargıya içerilmesi (Lash, 2005, s. 64-65). Riskler her ne kadar karmaşık biçimde örgütlense de risklerin çokselselliği, içinde her zaman yegane bir tehlikelilik anlamı yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle bir riskin üretilme amacının arka planında hangi çıkar, ideoloji, bilgi yer alırsa alsın, risk aslında tek bir şey söylemektedir: Tehlike (Ericson ve Haggerty, 1997, s. 88).

Douglas'a (1992) göre modern dönemde tehlike kavramı, toplum değerlerini korumak üzere kullanılan tabu düşüncelere dönüşmüş durumdadır (Douglas, 1992, s. 17-18). Bu yönüyle riskler, normların çoğunluk ölçütüne göre hareket etmekte ve çoğunluğun dışında kalanlar tehlikeli addedilmektedir (Oberdiek, 2017). Örneğin, bir ulus devlet içerisindeki etnik azınlıklar, bu grupların kültürel yatkınlıkları ya da üreme alışkanlıkları, toplum tarafından asimilasyon ve sömürge tehlikesi olarak algılanabilir. Normun ürettiği çeşitli ölçütler her seferinde farklı grupları risk söylemine dahil eder ve her birine tehlikelilik gömleği giydirir. Bu kapsamda hastalık taşıyan kişiler halk sağlığı açısından, suç işlemiş olanlar güvenlik açısından, yoksullar refah açısından, eşcinsel bireyler aile kurumu ve toplumsal ahlak açısından tehlikeli olarak değerlendirilir. Normal olmanın giderek zorlaştığı bu ortamda her grup kolayca anormalin, patolojik olanın, ahlaksızın ya da aykırının temsili olan 'tehlikeliler' kategorisine dahil edilebilir. Bu kapsamda riskin, çoğunluğu referans alan bir suçlama mekanizmasına dönüşebilmesi gündeme gelmektedir (Lupton, 2013).

Risklerin çerçevelediği toplumsal okuma özellikle neoliberalleşmenin etkisiyle sorumluluğun bireye yüklendiği, toplumun kategorilerle algılandığı ve yargılandığı bir suçlama sistemini sürdürülebilir kılmaktadır (Green, 2007). Eskiden ahlaki karakterleri ya da tedavi edilebilirlikleri açısından sınıflandırılan bireyler, günümüzde 'yüksek riskli' olma eğilimi kapsamında sosyal sınıflandırma sistemlerinin kilit noktası haline gelmektedir (Houdt ve Schinkel, 2014; Lupton, 2006; Parton, 2002;

Silver ve Miller, 2002). Yüksek risk çerçevesindeki sosyal sınıflandırma, normalin ve anormalin ne olduğuna ve nasıl düzenleneceğine ilişkin rasyonellik iddialarını içermektedir. Modern iktidar mekanizmalarının ırk, sınıf, ulus gibi kavramlar ve 'normal vatandaş' tahayyülü ekseninde yapılandığı söylemler aynı zamanda bireylerin rasyonel ve işlevsel varlıklara dönüştürülmesine dair bir görevi içermektedir (Webb, 2019, s. 115). Hatalara ve suçlara odaklanan risk dilinin sorgusuzca mesleki müdahalenin temeli haline getirilmesi, risklerin gerçekleşmesi durumunda faturanın kime kesileceğini belirlemektedir (Douglas, 1992, s. 15-16).

Günümüzde risklerin suçlama eğilimi, özellikle yardım meslekleri gibi profesyonel alanlarda güvenin azalmasına neden olmaktadır (O'Neill, 2003, s. 6-7). Profesyonellik, riski merkeze alan normleştirici yargılar üretmesi ve riski önlemeye yönelik gözetim işlevi kapsamında toplumu düzenleyici bir aygıt olarak tanınmaya başlamıştır. Bireyler üzerinde risklere odaklanan sürekli gözetimleri ve bireyleri normlara uygunlaştırma çabaları nedeniyle profesyoneller, toplumsal kontrol ve sınıflandırma sistemlerinin bir aracı olmakla eleştirilmişlerdir (Foucault 2019, s.51; Fournier, 1999; Gilbert ve Powell, 2009).

Son yıllarda özellikle ruhsal hastalıklar ve suç konusunda sürdürülen 'yüksek risk' söylemleri ve riski önlemeye yönelik yapılandırılmış araçları profesyonel sosyal hizmetin yüzünü ihtiyaçtan riske dönmesinin bir işareti olarak yorumlanmaktadır (Beddoe, 2010; Park vd., 2020; Pritchard-Jones, 2018; Sharland, 2006; Stenson, 1993). Kişiler ve gruplar hakkındaki bu betimleyici dilin (Vojak, 2009) müdahalenin odağına yerleştirilmesi, sosyal sorunların tanımlanmasına ve çözümlenmesine olanak sağlamış olsa da uzun vadede sosyal hizmeti, sosyal sorunları ve aktörleri norma uygun olarak sınıflandıran bir ideolojinin gölgesi altında kalmaya mahkum etmiştir (Pollack, 2010). Örneğin, suç yasalarda sınırları çizilmiş birtakım eylemleri ifade etmektedir. Bununla beraber mevcut otoritenin meşruiyet anlayışıyla şekillenen ve dönemsel olarak değişen görelî⁸ bir olguya işaret etmektedir (Geçgin, 2019). Ancak suç toplumsal, tıbbi, politik, hukuki, ahlaki açılardan sapma olarak değerlendirilmiş ve normalin dışına itilmiştir. Suçlular yüksek riskli vatandaş kategorisine dahil edilmiştir (Ericson ve Haggerty, 1997, s. 40; Kemshall, 2011; Werth, 2017). Suç ile ilgili olarak ailevi etkenler, psikiyatrik sorunlar, çevresel koşullar gibi pek çok alt risk alanı oluşturulmuştur. Kişi suç işlediğinde riskin dili konuşmaya başlar. Bu kapsamda kişinin bir daha suç işlememesine yönelik olarak yaptırımlar, rehabilitasyon ve farkındalık programları işleme koyulur. Kişi, suçu anlamlandırma biçimine bağlı olarak psikolojik testlere ve danışmanlık hizmetlerine dahil edilir. Kişinin riskli olmasına yol açan tüm uyumsuzluk biçimleri önceden belirlenmiş repertuarlar kapsamında kılı kırk yararak incelenir (Donzelot, 2022, s. 112). Diğer bir ifadeyle suçun ilişkili olduğu varsayılan birtakım risk rasyonelitelere dayalı⁹ bir değerlendirme ve müdahale sürdürülür. Risk üzerinden yapılandırılan ve

⁸ Suç iktidar ilişkisine tabiiyet açısından politik ve kamusal bir hüviyete sahiptir. Yasalarda birini öldürmenin suç olduğu söylenir ancak savaş esnasında yüzbinlerce düşman askerini öldüren kişi kahraman olarak anılabilir (Geçgin, 2019, s. 8).

⁹ Foucault suçu çevreleyen bilimsel, hukuki ve ahlaki statülü söylemlerin, insan ruhu ve bedeni hakkında bir hakikat kurguladığını bu yolla da tabi kılma pratiklerinin meşrulaştırıldığını ileri sürmektedir (Foucault, 1992, s. 29). Tehlikeli/riskli

sosyal hizmetin de içerisinde yer aldığı bu sistematik müdahale yelpazesi suçun önlenmesine, kontrol altına alınmasına ve diğer kişilerin suçtan zarar görmesinin engellenmesine olanak sağlayan güçlü bir hareket noktasını ifade etmektedir (Goddard, 2012; O'malley, 1992). Fakat riskin belirli rasyonelitelere göre belirlenmesi aynı zamanda; kişinin yaşam koşullarından, kültürel değerlerinden, deneyimlerinden, direniş ve mücadelelerinden yalıtılmış bir tehlikelilik mesajı vermektedir. Bu durum kişilerin yaşam öykülerinin sınırlandırılması ve bağlamsızlaştırılmasına, ihtiyaçlarının yerini yol açacakları risklerin almasına, kişilerin risk çerçevesinde kategorize edilmesine ve damgalanmasına yol açabilecek söylemsel zemini oluşturmaktadır.

Evsizlik, bağımlılık, suç, yoksulluk gibi sosyal ve mekânsal marjinalleştirmeye dayalı oluşturulmuş gruplar, devlet müdahalesinde 'yüksek riskli' vatandaş kategorisini ifade etmektedir (Clarke vd., 2021; Monahan, 2017). Bu gruplara dahil olan bireylerin endişe edilmesi gereken veri kümeleri olarak nesneleştirilmesi, toplumsal kutuplaşma ve sosyal dışlama olarak da gündelik pratiklere yansımaktadır (Clarke vd., 2021; Gilman ve Green, 2018; Mello ve Wang, 2020; Van Dijck, 2014). Riske dair oluşturulan rasyonelitelere sosyal hizmet müdahalelerinde temel hareket noktası haline gelmiş olması, sosyal hizmette eleştirel ve baskı karşıtı tavrın sönümlenmesine yol açmaktadır. Mesleğin tanımında yer alan özgürleştirme ve sosyal adalet hedeflerinin aksine sosyal hizmeti riskin ne olduğu ve nasıl önleneceğini belirleyen iktidar odaklarının bir aygıtı haline getirmektedir (Dominelli, 2022, s. 112; Fook, 2015, s.112). Bu aynı zamanda sosyal hizmetin benimsediği bazı temel değerlerle -bireyin biricikliği, koşulsuz kabul gibi- çelişki oluşturmakta ve mesleği sosyal uyum hedefiyle sınırlandırmaktadır (Dominelli, 2021, s. 48).

Diğer taraftan toplumsal kutuplaşma ekseninde 'yüksek riskli' vatandaş tanımlamaları sınıfsal bir kategoriye işaret etmektedir. Dolaşımda olan ve ayrımcılığı tetikleyen yüksek riskler doğrultusunda bireyler arası mesafenin artması, ekonomik ve mekânsal makasın açılması muhtemeldir. Beck (2011) sınıflı toplum ve risk toplumu arasında çok geniş örtüşme alanları olduğunu, risk bölüşümünün de tıpkı servet dağılımı gibi sınıfsal ilişkilere sadık kaldığını ifade etmektedir (Beck, 2011, s. 47). Burada sosyal hizmet açısından önemli olan mesele, servet dağılımının tepede birikmesinin aksine risk dağılımının diplerde birikmesidir. Alt sınıflar hem riski oluşturan hem de risk altında olan grubu temsil etmektedir. Bu gruplar hem güvenliğe erişim açısından sınırlılığın hem de suçlamaya karşı savunmasızlığın yoğunlaştığı gruplardır (Ericson ve Haggerty, 1997, s. 121). Örneğin, çeşitli analizler ile yoksulluğun suç işleme açısından bir risk faktörü olduğu belirlenir. Yoksulluğun yaygın olduğu mahalleler suç alanları olarak kabul görür. Sınıf ve sermaye ilişkileri devreye girerek, üst sınıfların risksiz alanları satın alması gerçekleşir. Kentlerin mekânsal bölünmesi, evlerin yüksek duvarları ve güvenlik sistemleri risksiz alanın satın alınabilen bir şey olduğunu gösterir. Böylece üst sosyo-ekonomik düzeye sahip gruplar hem suça sürüklenme hem de suçtan

---

birey algısı suçun ve suçlunun sistematik bir tipoloji -nedensellik ağı- içinde anlamlandırılmasının sonucudur (Foucault, 1992, s. 319).

zarar görme riskini büyük ölçüde bertaraf etmiş olur. Alt sosyo-ekonomik gruplar ise risk söylemi çerçevesinde marjinalleştirilmeye ve devlet müdahalesine açık hale gelir. Dolayısıyla kişinin konumu, statüsü ve ait olduğu sosyal sınıfa bağlı olarak riskin etki gücü değişir. Riskle başa çıkma, ondan kaçınma ya da onu telafi etme toplumsal tabakalar arasında eşitsiz biçimde bölünmektedir. Bu durumlarda riskin diliyle konuşmak ve riske uygun olarak konumlanmak sosyal hizmetin kendi müracaatçı kitlesine sırtını dönmesi anlamına gelebilir. Sosyal hizmet öncelik verdiği risklere dayalı olarak eşitsizliği önleyebilir ya da eşitsizliğin bir parçası ve yeniden üreticisi olabilir.

Ana akım sosyal hizmette müracaatçı grubunun sosyal işlevselliği ve uyumuna yapılan vurgu, sisteme uyum sağlayamayan bireylerin davranışlarını şekillendirmeye dayalı davranış yönetimi (Akbaş, 2017, s. 7), sosyal hizmetin bazı grupları ehilleştirmek, makbul birer vatandaş¹⁰ haline getirmek, anormal olarak değerlendirileni normalin sınırlarına çekmeye çalışmak gibi ulus devletin düzenleyici ilkelerine sunduğu katkılarla bazı normatif risk yargıları çerçevesinde hareket ettiğini göstermektedir (Carey ve Foster, 2013). Geleceğe yönelik etki kapasitesi nedeniyle riskin potansiyel unsurları ve yıkıcı etkileri arasındaki farkın silikleştiği bu dönemde (Beck, 2011, s. 44) farklılığın tespiti, risklerin kesin yargılarına karşı düşünsel bir konum almakla mümkündür.

RISK ÜZERİNE DÜŞÜNÜMSEL BİR MODERNİTEYE DOĞRU: 'RISK KÜLTÜRÜ'

Sosyal hizmette risklerin merkezi önemi hızlı, sistematik, hesapverilebilir ve işbirliğine dayalı hizmet sunumunu mümkün kılmış, mesleğe koruma ve önleme faaliyetleri açısından benzersiz bir çerçeve sunmuştur (Gillingham, 2006; Goddard vd., 1999; White vd., 2009). Ancak son 300 yılda dünya görüşüne dair yaşanan büyük kırılmalar göstermiştir ki, riske dair indirgemeci modeller çerçevesinde dünyadaki rastgeleliğin anlaşılması başarısız olmaktadır (Undrill, 2007). Günümüzde risklere karar verme ve riskleri önleme hususlarında bilimsel analizlere ve yapısal mekanizmalara duyulan ihtiyacın artmasının yanı sıra toplumda artan eşitsizliğin ve çeşitlenen söylemlerin sonucu olarak riske dair tartışmaya açık, gri alanlar da genişlemektedir.

Riske dair tartışmalar, bir taraftan sosyal hizmetin büyük resmi görmesine olanak sağlayan düşünme araçları sunarken, diğer taraftan sosyal düzenin üzerine inşa edildiği varsayımları baltalaması nedeniyle gelişim için gerekli rehberleri elinden almaktadır (Adam ve Van Loon, 2005, s. 20-21; Ericson ve Haggerty, 1997, s. 85). Risklerin tanımlanması sosyal refaha dair hedefleri netleştirirken, riske içkin olan yapılandırma mantığı, sosyal hizmete kendi kategorik zorunluluklarını dayatmaktadır. Matruşka biçiminde ilerleyen bilme ve yargılama birbiri üzerine binmekte ve sosyal hizmeti ikili anlatısı içine sıkıştırılmaktadır. Modern düşüncenin karşıt argümanlarla çürütüldüğü ve risk kavramına güvenin giderek azaldığı postmodern çağda sosyal hizmet faaliyetleri de sorgulanabilir bir zemine

---

¹⁰ "Makbul vatandaş" kavramı, bir toplumun veya devletin belirli normlara, değerlere ve kurallara uygun olarak davranan, kurumsal normları benimseyen, yasalara saygılı ve istenilen davranışları sergileyen bireyleri ifade etmektedir. Kavram; dışlayıcı olması, toplumsal eşitsizliğin gözardı edilmesi, demokratik değerlere aykırı olma durumu, toplumsal değişime direnç, politik manipülasyona açık olması gibi konularda eleştirilmektedir (Üstel, 2016).

çekilmektedir. Bu noktada 'sosyal hizmet merkezi yapılanmanın sertliğine indirilen bir darbe midir?' yoksa 'riski önleme kisvesi altında yurttaşlarını kontrol altına alan bir aygıt mıdır?' (Donzelot, 2022, s. 113-114) soruları sorulmaya başlamıştır. Bu ikili tartışmadan uzaklaşabilmek için sosyal hizmetin ne olduğunu sorgulamanın ötesine geçmek ve riske dair eleştirel değerlendirmelerin kapsamını genişletmek gerekmektedir.

Düşünümselliğe giden bu yolda risk araştırmalarındaki en temel çelişki, bir hareket noktası olarak kabul edilebilir. Risk araştırmacıları öznelci ve nesnelci görüşler çerçevesinde ikiye ayrılmış durumdadır. Riske ilişkin öznelci görüşler en açık biçimde Douglas ve Wildawsky'nin kültürel kuramında ifade bulmuştur. Öznelci görüşü savunan teorisyenler riski sosyal süreçlerin bir sonucu olarak kabul eden 'sosyal inşacı' bir temelden beslenir ve büyük ölçüde kültürel göreceliğe yaslanırlar (Hansson, 2010). Savunucularının ifade ettiği üzere iyi bilimi neyin oluşturduğuna dair bilinemezci bir duruş sergilerler (Bradbury, 1989; Collins, 1981; Douglas, 1992; Wynne, 1992). Nesnelci görüşü savunan teorisyenler ise riske dair sübjektif görüşlerin olabileceği ihtimalini ve bilimsel bilginin yanılma payını yok sayarlar. Fiziksel dünya hakkında objektif bir çizginin takip edilerek risklerin belirlenebileceğini, makul ve eksiksiz bir şekilde kategorize edilebileceğini ve önlenilebileceğini düşünürler (Hansson, 2010). Ancak çağdaş analistler bu iki kutuplu karşıtlığın realist-mutlakiyetçi ya da inşacı- rölativist bir duruşla aşılamayacağını ifade etmektedir (Adam ve Van Loon, 2005, s. 16-17).

Görüşlerin her ikisi de tek başına son derece indirgemeci ve çelişkili olmasına rağmen sorgulanarak umut verici alternatiflere dönüşmesi mümkündür. Foucaultcu bir ifadeyle çeşitlenen söylemlere karşı her zaman bir direniş alanı vardır (McDonald, 2006, s. 87). Sosyal bilimlerin bir durumu açıklayabilmek üzere illaki bir karşı söylem inşa etmesi gerekmez. Sosyal bilimlerin bunun yerine mevcut düzenin çelişkilerini ve hareketliliklerini tespit ederek dahil olduğu genel mantığı açıklayabilir. Dolayısıyla riski satın alırken ya da ona karşı dururken herhangi bir suçlamaya temel sağlamadan ve bir anlatı dayatması yapmadan durumun anlaşılması mümkündür. (Adam ve Van Loon, 2005, s. 31-32).

Bu noktada Beck ve Douglas'ın birbirinden çok farklı noktalara odaklandığı risk analizlerinin izinden gitmek ve onları sorgulayarak yenilikçi bir zeminde birleştirmek işlevsel olabilir (Adam ve Van Loon, 2005, s. 24). Söz konusu teorilerin birleştirilmesi ve mesleki müdahalede yeni ve işlevsel bir bakış açısının yaratılması sosyal hizmetin eklektik bilgi temeline uygundur. Scott Lash 'risk kültürü' kavramsallaştırmasıyla sosyal hizmet uzmanlarının yönünü tayin edebilecek bir düşünme biçimine kapı aralamıştır. Beck'in 'risk toplumu' ve Douglas'ın 'risk ve kültür' ilişkisine dair analizlerinin harmanlanması ile oluşturulmuş olan risk kültürü kavramı; tehlikelerin algılarla sıkı ilişkisini hareket noktası olarak kabul etmektedir (Lash, 2005, s. 60). Risk kültürü kavramı temelde algılanan risklerin çeşitliliğine ve bunların kurucu karakterine vurgu yapmakta, bu yönüyle de risk toplumunun katı yapılandırmacı mantığını esnetmeyi amaçlamaktadır.

Risk kültürü kavramı Beck'in risk toplumunda ifade ettiği üzere; riskli düşünme, riskli yaşam ve riskli söylem olarak bir dizi koşulun hayatımızı çevrelediğini ve bir endişe çağının yaşandığı düşüncesini (Beck, 2011, s. 14) büyük ölçüde kabul etmektedir. Bunun yanı sıra risklerin toplumsal faydaya dayanması nedeniyle birtakım kurumsal, normatif, zorunlu ve hiyerarşik düzeni temel alması gerektiği hususunda da aynı görüşü paylaşır. Ancak bu yapılandırmaları bir kural olarak değil, sembol olarak kabul etmekte ve riskin 'evrensel' olduğu kabulüne karşı bir duruş sergilemektedir (Lash, 2005, s. 42). Lash, risk toplumundaki normatif düzenleme ve dikey yapılandırma temellerini bir eleştiri noktası kabul ederek, risk konusunda öznel deneyimlerin ve kültürel anlamlandırmaların harekete geçirilmesine yönelik ihtiyaca vurgu yapmaktadır (Lash, 2005, s. 50). Riskler hakkındaki evrenselleştirici dilin bağlama duyarlı olmadığını; toplumsal düşünceleri, çatışmaları, inanç ve değerleri, kültürel önyargıları hesaba katma konusunda yetersiz kaldığını ve bu nedenlerle de bireyin seçimlerini göz ardı ederek, sosyo-kültürel olanın izini takip etme konusunda dezavantaj oluşturduğunu savunmaktadır (Douglas, 1992, s. 57-61; Lash, 2005, s. 57). Çünkü her toplumun sosyal yapısına yönelen sosyo-politik riskleri, ekonomik endişe ve başarısızlıklarına dayanan ekonomik riskleri ve hatta bulunduğu coğrafyaya gömülü doğal riskleri birbirinden farklıdır (Douglas ve Wildavsky, 1983). Kültürün düzensizliğine ve toplumsal yaşamın belirsizliğine dayalı olarak risklerin biçim değiştirdiği ve çok çeşitli 'algılanan risklerle' ilişkilendiğini bilmek, riski doğru değerlendirmek açısından önemlidir (Lash, 2005, s. 60). Riski standartlaştırmak ve kültürlerden bağımsız bir yere taşımak, sorunun merkezi kısmını gözden kaçırmak olur. Çünkü riskler tercih edilen ve edilmeyen durumları temel alan bir toplumsal norm sistemi üzerine inşa edilmiştir ve her koşulda bir değer bileşeni içermektedir (Hansson, 2010). Dolayısıyla bir şeyin risk olarak değerlendirilmesi, evrensel bir rasyonalitenin aksine toplumların, grupların, örgütlerin, devletlerin tehlike algıları ve karar verme biçimleri ile ilişkilidir (Douglas, 1992, s. 57-58).

Lash, risk toplumu kavramındaki kültürel eksikliği tamamlamıştır ancak kültürel anlamlandırmaları riskler konusunda odak noktası haline getiren bu çokkültürcü tavrın, riski ölçütlendirme ve riske müdahale etme açısından belirli dezavantajlar oluşturduğunun da farkındadır. Riske dair eleştirel bir tavır düzenin eksiklerini ortaya koysa da, var olan düzenin varsayımlarını çürütmesi nedeniyle ilerlemek ve dönüşmek için gerekli araç ve rehberleri sağlamamaktadır (Lash, 2005). Bu doğrultuda Lash riskin çeşitliliğine duyarlı kalırken aynı zamanda alt kurumsal kaynaklara da bağlılığını savunmaktadır. Yerelden örgütlenen risk yönetimi, risk analizi, risk önleme tedbirleri ile modern mekanizmaların sürdürülmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu yönüyle risk kültürü kavramı ne modernitenin kurucu ilkelerine tamamen bağlı kalmakta ne de postmodernist bir karşı söylem kurmaktadır. Yalnızca arzu edilen değişimin geleneksel modernite yerine düşünümsel moderniteye, evrensellik iddiası yerine yerel bilgiye dayandırılmasını önermekte (Lash, 2005, s. 64-65) ve bu yolla risk hususundaki kesin yargılara bir dizi kendi kendini düzenleyen değer alanı ilave etmektedir. Her bir riski kendi alanına giren nesne, olay ve çıkar ilişkileri kapsamında düşünümselliğe açmaktadır.

Risk kültürü kavramının düşünümsel araçlarıyla yola çıkan bir sosyal hizmet uzmanının iç içe geçmiş iki müdahale sürecini eşzamanlı olarak yürütmesi gerektiğini vurgulamakta yarar vardır. Uzman, ilk

aşamada genelci sosyal hizmetin çerçevesiyle düşünür. Bireysel ve toplumsal sorunların eklendiği riskleri analiz etme, bu riskleri önleme ve yönetme süreçlerini çeşitli müdahale düzeylerinde aktif olarak kullanır. Örneğin, madde bağımlısı bireyle çalışan uzman; bağımlılığın aile içi sorunlar, yoksullaşma, suça sürüklenme gibi risk alanlarının farkındadır. İlk aşama bu riskleri önlemek üzere genellikle bürokratik olarak uzmandan beklenen, hizmet ve kaynakların olanaklarına bağlı olarak gerçekleştirilen temel bir müdahaledir. Bağımlı kişinin ilgili tedavi kurumlarına kaydının yapılması, ihtiyaçlarına yönelik kaynak ve hizmetlerle bağlantılandırılması gibi süreçleri içerir. İkinci aşamada ise uzman eleştirel yaklaşımların çerçevesiyle düşünerek, genelci sosyal hizmetin kendini meşrulaştırdığı sistemin boşluklarıyla yüzleşir. İlk aşamadaki risk iddialarını ve riskle mücadele yöntemlerini düşünömselliğe açar. Burada müracaatçının yaşamına dair büyük risk okumalarının yerini sosyal bağlam, güç ilişkileri, normlar ve kültür gibi ilişki ve göreceli bir düşünme pratiği alır. Riskler politik, kültürel, sosyal, ırksal, cinsiyete dayalı ve örgütsel bağlamlarda anlaşılmaya çalışır. Dolayısıyla ikinci aşamada uzman, bağımlılığın değişmez bir deneyim olmadığını kabul ederek; bağımlılığın hangi toplumsal eşitsizlikler ve kültürel sabitlerden beslendiği, hangi eşitsizlikleri ürettiği, bağımlıların ne şekilde damgalandığı, bağımlılık deneyiminin yatay ekseninde birbirinden nasıl farklılaştığı gibi sorulara yanıt aramaktadır. Bu çerçevede risk kültürü kavramını kullanmak sosyal hizmet müdahalesini tasfiye ve yeniden ikame süreçlerini içeren dönüştürücü bir pratik olarak konumlandırmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal hizmetin, etkili hizmet kapasitesini düşüren yapılandırılmış düşünme biçimini kademeli olarak azaltma ve bunu daha etkili yeni yollarla değiştirme amacını ön plana çıkarmaktadır.

Risk kültürü kavramı, sosyal hizmette (1) profesyonel anlamda düşünömselliği geliştirmek (2) müracaatçıların politik, sosyal ve kültürel alanlardaki tahakküm deneyimlerine duyarlı olmak ve (3) sosyal yaşamda görünür olmayan ötekileştirilmiş ve marjinalleştirilmiş grupların güçlendirilmesi için stratejiler geliştirmek açısından sunduğu katkılarla (Houston, 2019, s.107) Bourdieu'nun eleştirel geleneğini sürdürmeye aracılık etmektedir. Ayrıca sınıf, ırk, toplumsal cinsiyete bağlı kişisel ve sosyal sorunların doğru analizi, sosyal politikaların çelişkilerine ışık tutması, uzman ile müracaatçı arasındaki hiyerarşik ilişkilerin görünür kılınması, ezilenlerin safına yakınlaşarak bir ortaklık inşa etmesi (Healy, 2001, s.2) açısından sosyal hizmetin eleştirel ve baskı karşıtı yönelimiyle uyum içindedir. Risk kültürü kavramı bu yönüyle sosyal refah ve toplumsal gelişime katkı sunarken, uygulamayı modern devlet aygıtının yönetimselliğine terk etmeden eleştirel geleneği sürdürmektedir. Eleştirel geleneğin olanak sağladığı düşünme araçlarıyla toplumsal yaşamdaki iktidar ilişkilerinden ve toplumsal gerçekliğin derinlerine gizlenen ilişkisellikten (Webb ve McBeath, 1989, s. 505) kopuk olmayan bir analiz çerçevesi sunmaktadır.

Sosyal hizmette risk kültürü kavramıyla düşünmek, bazı evrensel değerlerden sapmadan riskin düşünömselliğini ve düzensizliğini öne çıkarmaya katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede sosyal hizmet uzmanının benimseyeceği en temel kural, amansız bir risk mantığının bulunmadığıdır. 'Hepimiz aynı gemideyiz' retoriği yerine risklerin nasıl kurulduğunun anlaşılması gerekliliğine vurgu söz konusudur.

Bu nedenle '*risk nedir*' sorusunun yerini '*kimin riski*' sorusu almaktadır (Lash, 2005, s. 56). Riskler salt gerçeklik olarak değil, yapısal analiz çerçevesini genişletmek ve esnetmek üzere kullanılmaktadır. Yani 'yaşam kalitesi' hala risk hususunda merkezde yer alırken arka planda işleyen kültürel, ideolojik çarklar da hesaba katılmaktadır (Lash, 2005, s. 20-21). Bu türden bir düşünümsellik, risk rasyonelitesinin sosyal olarak nasıl doğduğunu, kurgulandığını, şüphe uyandırdığını ve ortadan kaldırıldığını sorgulamayı; bunu yaparken de risklerin hata payını ve toplumsal risk algısının referanslarını kullanmayı ifade etmektedir (Beck, 2011, s. 86).

Risk kültürü kavramına içkin olan bu düşünümsellik aracılığıyla; çoksesliliğin istismar edilebilirliği büyük ölçüde önlenmiş olur, çünkü çoksesliliğin tek anlamlılıkla ilişkisi koparılır. Risk her yerden gelebilir ancak bu her zaman riskin rasyonel olarak tehlike oluşturduğu anlamına gelmez. Çoğu zaman toplumun sınıf ve cinsiyet ilişkilerini, değerlerini, çatışmalarını, etkileşimlerini, neleri tehlike olarak gördüğü ya da neleri pazarlık silahı olarak öne sürdüğünü gösterir (Douglas, 1992, s. 61). Eğer sorgulanması ve analiz edilmesi gereken bir risk varsa sosyo-kültürel değişkenler ve ilişkiler de vardır. Diğer bir ifadeyle riskin tek anlamlılığı sorgulandığında, çok sesliliği bir avantaj haline getirilmiş olur. Bu yaklaşım riskin bir söylem mantığında değerlendirilmesi fikrini, riskin nereden hareketlendiği, gündelik yaşamı nasıl etkilediği, kimin çıkarına hizmet ettiği gibi sorularla üretilen ve satın alınan risklerin çok boyutlu olarak sorgulanmasını risk analizleri ve risk yönetiminin merkezine yerleştirmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Riskin potansiyel unsurları ve yıkıcı etkileri arasındaki farkın silikleştiği günümüz koşullarında sosyal hizmet ne riskten vazgeçebilir ne de riskin rasyonellik iddialarına tamamıyla teslim olabilir. Ancak riskin tartışmalı ve çelişkili yanlarının olduğunun kabul edilmesi, rasyonel görünenin ardındaki başarısızlıkların ve uygulamadaki boşlukların tespit edilmesi, mesleki yönelim üzerindeki etkilerinin takip edilmesi yoluyla riske karşı düşünümsel bir tavır geliştirebilir. Riskin hangi düşünme biçimlerine dayalı olarak tanımlandığı, riski inşa eden yapıların ne ölçüde güvenilir olduğu, boşluklarının ne olduğu ve sosyal hizmetin mesleki yönelimini/duruşunu ne yönde etkilediği üzerine düşünmek, mesleki uygulamanın önemli bir bileşeni haline getirilmelidir.

Bu noktada 'toplumu belirli normatif çerçevelerin sunduğu riskler üzerinden değerlendirmek sosyal hizmete ne ölçüde zarar verebilir?' ya da 'risklerin sınıflandırıldığı yapılandırılmış sistemlerimiz olmadığında sosyal hizmete meslek olarak ihtiyaç duyulmaya devam edecek midir?' gibi sorular üzerinden süreci okumak gerekir. Tüm bunlar ışığında riskin sosyal hizmet mesleki ilke ve değerlerine uygun biçimde yeniden tanımlanmasının ne ölçüde mümkün olabileceği hakkında ara güzergahlar oluşturulmalıdır. Bu noktada risk kültürü kavramı; risk yönetimi, analizi ve riski önleme tedbirleri gibi modern unsurların sürdürülmesine ilaveten, her türlü riski kendi alanına giren çıkar ilişkileri kapsamında düşünümselliğe açan bir araç olarak sosyal hizmetin yönünü tayin edebilir.

Risk kültürü yerellik vurgusu, çeşitliliğe saygı ve özgürleştirmeye yüklediği anlam bakımından sosyal hizmetin çağdaş tanımına uygun bir bakış açısı sunmaktadır. Yapıyı öne çıkararak sorun ve

yetersizliklerin değerlendirilmesi ve risk/ ihtiyaçlara yönelik önceden belirlenmiş araçlarla müdahale edilmesi yerine müracaatçının öznelliğini ve deneyimini müdahalenin merkezine yerleştirmektedir. Bu noktada Avrupa merkezli bir epistemolojik bilginin tekelinde olan risk rasyonelitesine karşı, sosyal hizmetin yerel bilgiye yaslanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca risk kültürü özdeşünümsel pratiklere müdahale içinde süreklilik kazandırarak uygulayıcının sistemi ve kendini aktif biçimde değerlendirmesine olanak sağlamaktadır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adam, B., & Van Loon, J. (2005). The risk society and beyond. In B. Adam (Ed.), *The Risk Society and Beyond* (pp. 1-240). SAGE Publications.
- Akbaş, E. (2017). Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler. SABEV Yayınları.
- Alaszewski, A. (2015). Anthropology and risk: Insights into uncertainty, danger and blame from other cultures—A review essay. *Health, Risk & Society*, 17(3-4), 205-225.
- Başer, D., & Akçay, S. (2019). Araçsal Akıl ve Sosyal Hizmet: Bürokrasi ve Yönetimsellik Bağlamında Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1033-1051.
- Bearley, C. P. (1982). *Risk and Social Work*. Routledge & Kegan Paul.
- Beck, U. (1992). How modern is modern society? *Theory, Culture & Society*, 9(2), 163-169.
- Beck, U. (2005). The risk society and beyond. In B. Adam (Ed.), *The Risk Society and Beyond* (pp. 211-230).
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru* (B. Doğan & K. Özdoğan, Çev.). İthaki Yayınları.
- Becker, N. E., & Becker, F. W. (1986). Early identification of high social risk. *Health & Social Work*, 11(1), 26-35.
- Beddoe, L. (2010). Surveillance or reflection: Professional supervision in 'the risk society'. *British Journal of Social Work*, 40(4), 1279-1296.
- Boobis, A. R., Cohen, S. M., Dellarco, V. L., Doe, J. E., Fenner-Crisp, P. A., Moretto, A., Pastoor, T. P., Schoeny, R. S., Seed, J. G., & Wolf, D. C. (2016). Classification schemes for carcinogenicity based on hazard-identification have become outmoded and serve neither science nor society. *Regulatory Toxicology and Pharmacology*, 82, 158-166.
- Bourdieu, P. (2019). Akademik Aklın Eleştirisi: Pascalca Düşünme Çabaları, (B. Yalım, Çev.). Metis Yayınları.
- Bradbury, J. A. (1989). The policy implications of differing concepts of risk. *Science, Technology, & Human Values*, 14(4), 380-399.
- Brecher, B. (2012). The family and neoliberalism: Time to revive a critique. *Ethics and Social Welfare*, 6(2), 157-167.

- Broadhurst, K., Hall, C., Wastell, D., White, S., & Pithouse, A. (2010). Risk, instrumentalism and the humane project in social work: Identifying the informal logics of risk management in children's statutory services. *British Journal of Social Work, 40*(4), 1046-1064.
- Carey, M., & Foster, V. (2013). Social work, ideology, discourse and the limits of post-hegemony. *Journal of Social Work, 13*(3), 248-266.
- Castel, R., Burchell, G., Gordon, C., & Miller, P. (1991). From Dangerousness to Risk, The Foucault Effect Studies in Governmentality, with Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault. In (pp. 281-298). The University of Chicago Press, Chicago.
- Clarke, A., Parsell, C., & Lata, L. N. (2021). Surveilling the marginalised: How manual, embodied and territorialised surveillance persists in the age of 'dataveillance'. *The Sociological Review, 69*(2), 396-413.
- Collins, H. M. (1981). Stages in the empirical programme of relativism. *Social Studies of Science, 11*(1), 3-10.
- Culpitt, I. (1999). *Social Policy and Risk*. London: Sage.
- Dake, K. (1992). Myths of nature: Culture and the social construction of risk. *Journal of Social Issues, 48*(4), 21-37.
- Danley, J. R. (2005). Polishing up the Pinto: Legal liability, moral blame, and risk. *Business Ethics Quarterly, 15*(2), 205-236.
- Devlieghere, J., Bradt, L., & Roose, R. (2017). Governmental rationales for installing electronic information systems: A quest for responsive social work. *Social Policy & Administration, 51*(7), 1488-1504.
- Devlieghere, J., & Gillingham, P. (2021). Transparency in social work: A critical exploration and reflection. *The British Journal of Social Work, 51*(8), 3375-3392.
- Dominelli, L. (2004). *Social work: theory and practice for a changing profession*. Cambridge: Polity Press.
- Dominelli, L. (2021). *Baskı Karşıtı Sosyal Çalışma Teori ve Pratik* (Ö. Cankurtaran, Çev.). Nika Yayınevi.
- Donzelot, J. (2022). *Aile Polisi Gilles Deleuze'ün Son Sözüyle* (B. Yalım, Çev.). Nika
- Douglas, M. (1992). *Risk and blame: Essays in cultural theory*. Routledge.
- Douglas, M., & Wildavsky, A. (1983). *Risk and Culture: An Essay on The Selection of Technological and Environmental Dangers*. Univ of California Press.
- Ericson, R. V., & Haggerty, K. D. (1997). *Policing the Risk Society*. University Of Toronto Press.
- Eversman, M. H., & Bird, J. D. (2016). Moral panic and social justice: A guide for analyzing social problems. *Social Work, 1*-8.
- Fairclough, N., Mulderrig, J., & Wodak, R. (2011). Critical Discourse Analyses. In T. A. Van Dijk (Ed.), *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* (pp. 357-379). Sage.
- Falconer, M. K., Rhodes, T., Mena, K. C., & Reid, R. (2009). Management information systems: Applications in home visiting programs designed to prevent child abuse and neglect. *Journal*

- of *Technology in Human Services*, 27(3), 194-215.
- Fallov, M. A., Nissen, M. A., Kjærulff, J., Ringø, P., & Birk, R. H. (2017). Proactive, ambivalent and defensive relations between social work and social policy: The shaping of productivity. In *Social Work and Research in Advanced Welfare States* (pp. 159-174). Routledge.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu* (çev. MA Kılıçbay). İmge Kitapevi.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın Doğuşu* *College de France dersleri 1978 1979* (F. Taylan, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2019). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. (F. Taylan, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fournier, V. (1999). The appeal to 'professionalism' as a disciplinary mechanism. *The sociological review*, 47(2), 280-307.
- Geçgin, E. (2019). *Sapma Ve Suç Sosyolojisinde Teorik Güzergahlar*. Kenardakiler: Teoriden Uygulamaya Suç ve Sapma Üzerine Sosyolojik Araştırmalar, Heretik Yayınları
- Gephart, R. P., Van Maanen, J., & Oberlechner, T. (2009). Organizations and risk in late modernity. *Organization Studies*, 30(2-3), 141-155.
- Gilbert, T., & Powell, J. (2010). Power and social work in the United Kingdom: A Foucauldian excursion. *Journal of social work*, 10(1), 3-22.
- Gillingham, P. (2006). Risk assessment in child protection: Problem rather than solution? *Australian Social Work*, 59(1), 86-98.
- Gillingham, P. (2011). Decision-making tools and the development of expertise in child protection practitioners: are we 'just breeding workers who are good at ticking boxes'? *Child & Family Social Work*, 16(4), 412-421.
- Gillingham, P., & Graham, T. (2016). Designing electronic information systems for the future: Social workers and the challenge of New Public Management. *Critical Social Policy*, 36(2), 187-204.
- Gilman, M., & Green, R. (2018). The surveillance gap: The harms of extreme privacy and data marginalization. *Faculty Publications* 42, 253.
- Goddard, C. R., Saunders, B. J., Stanley, J. R., & Tucci, J. (1999). Structured risk assessment procedures: Instruments of abuse? *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, 8(4), 251-263.
- Goddard, T. (2012). Post-welfarist risk managers? Risk, crime prevention and the responsabilization of community-based organizations. *Theoretical Criminology*, 16(3), 347-363.
- Green, C. H., & Brown, R. A. (1980). The acceptability of risk. *Science and Public Policy*, 7(5), 307-318.
- Green, D. (2007). Risk and social work practice. *Australian Social Work*, 60(4), 395-409.
- Hansson, S. O. (2010). Risk: objective or subjective, facts or values. *Journal of Risk Research*, 13(2), 231-238.
- Hardy, C., & Maguire, S. (2016). Organizing risk: Discourse, power, and "riskification". *Academy of*

- Management Review*, 41(1), 80-108.
- Harris, N. (1987). Defensive social work. *The British Journal of Social Work*, 17(1), 61-69.
- Healy, K. (2001). Reinventing critical social work: Challenges from practice, context and postmodernism. *Critical Social Work*, 2(1), 1-13.
- Henriqson, É., Schuler, B., van Winsen, R., & Dekker, S. W. (2014). The constitution and effects of safety culture as an object in the discourse of accident prevention: A Foucauldian approach. *Safety Science*, 70, 465-476.
- Houdt, F. v., & Schinkel, W. (2014). Crime, citizenship and community: Neoliberal communitarian images of governmentality. *The Sociological Review*, 62(1), 47-67.
- Houston, S. (2019). Extending Bourdieu for critical social work. In *The Routledge Handbook of Critical Social Work* (pp. 105-114). Routledge.
- Howe, D. (1992). Child abuse and the bureaucratisation of social work. *The Sociological Review*, 40(3), 491-508.
- Howe, D. (1994). Modernity, postmodernity and social work. *The British Journal of Social Work*, 24(5), 513-532.
- Hutter, B. M. (2006). Risk, regulation, and management. In P. Taylor-Gooby & J. O. Zinn (Eds.), *Risk in Social Science* (pp. 202-227). Oxford University Press.
- Kemshall, H. (1998). Defensible decisions for risk: or 'It's the doers wot get the blame. *Probation Journal*, 45(2), 67-72.
- Kemshall, H. (2002). *Risk, social policy and welfare*. McGraw-Hill Education (UK).
- Kemshall, H. (2003). *Understanding risk in criminal justice*. McGraw-Hill Education (UK).
- Kemshall, H. (2010). Risk rationalities in contemporary social work policy and practice. *British Journal of Social Work*, 40(4), 1247-1262.
- Kemshall, H. (2011). Crime and risk: Contested territory for risk theorising. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 39(4), 218-229.
- Lash, S. (2005). Risk Culture. In B. Adam (Ed.), *The Risk Society And Beyond Critical Issues For Social Theory* (pp. 47-63). SAGE Publications.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public service*. Russell Sage Foundation.
- Lupton, D. (1999). *Risk*. Routledge.
- Lupton, D. (2006). Risk and governmentality. In *The Sociology of Risk And Gambling Reader* (pp. 91-105). Routledge.
- Lupton, D. (2013). Risk and emotion: towards an alternative theoretical perspective. *Health, Risk & Society*, 15(8), 634-647.
- Mansur, F., & Ceylan, Ö. (2021). Defansif Tıp Ve Defansif Tıp Konusunda Yapılan Akademik Çalışmalar Üzerine Bir Derleme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 721-744.
- Maybee, J. (2016). *Hegel's Dialectics*. Stanford Encyclopedia of Philosophy:

<https://plato.stanford.edu/ENTRIES/hegel-dialectics/> adresinden alındı.

- McDonald, C. (2006). *Challenging Social Work: The Institutional Context Of Practice*. Bloomsbury Publishing.
- Mello, M. M., & Wang, C. J. (2020). Ethics and governance for digital disease surveillance. *Science*, 368(6494), 951-954.
- Monahan, T. (2017). Regulating belonging: Surveillance, inequality, and the cultural production of abjection. *Journal of Cultural Economy*, 10(2), 191-206.
- Moss, A. C., & Peppercorn, M. A. (2007). The risks and the benefits of mesalazine as a treatment for ulcerative colitis. *Expert Opinion on Drug Safety*, 6(2), 99-107.
- Munro, E. (2004). The impact of audit on social work practice. *British Journal Of Social Work*, 34(8), 1075-1095.
- O'Malley, P. (1992). Risk, power and crime prevention. *Economy and society*, 21(3), 252-275.
- O'Malley, P. (2004). The uncertain promise of risk. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 37(3), 323-343.
- O'Malley, P. (2000). Uncertain subjects: risks, liberalism and contract. *Economy and Society*, 29(4), 460-484.
- O'Malley, P. (2001). Risk, crime and prudentialism revisited. In K. Stenson & R. R. Sullivan (Eds.), *Crime, Risk And Justice: The Politics Of Crime Control In Liberal Democracies* (pp. 89-103). Routledge.
- O'Neill, O. (2003). *A Question Of Trust: The BBC Reith Lectures 2002*. Cambridge University Press.
- Oberdiek, J. (2017). *Imposing Risk: A Normative Framework*. Oxford University Press.
- Özateş Gelmez, Ö. (2014). Sosyal Hizmetleri Neoliberal Ekonomik Politikalar Üzerinden Okumak. In 7. *Ulusal Sosyal Hizmet Kongresi, 21. yy'da Sosyal Hizmetler Nereden Nereye* (pp. 169-174). Hacettepe Üniversitesi.
- Park, Y., Crath, R., & Jeffery, D. (2020). Disciplining the risky subject: A discourse analysis of the concept of resilience in social work literature. *Journal of Social Work*, 20(2), 152-172.
- Parsloe, P. (1999). *Risk assessment in social care and social work* (Vol. 36). Jessica Kingsley Pub.
- Parton, N. (1998). Risk, advanced liberalism and child welfare: The need to rediscover uncertainty and ambiguity. *The British Journal of Social Work*, 28(1), 5-27.
- Parton, N. (2002). Social work, risk and 'the blaming system'. In *Social Theory, Social Change And Social Work* (pp. 98-115). Routledge.
- Parton, N. (2008). Changes in the form of knowledge in social work: From the 'social' to the 'informational'? *British Journal of Social Work*, 38(2), 253-269.
- Peckover, S., Hall, C., & White, S. (2009). From policy to practice: The implementation and negotiation of technologies in everyday child welfare. *Children & Society*, 23(2), 136-148.
- Pollack, S. (2010). Labelling clients 'risky': Social work and the neo-liberal welfare state. *British Journal of Social Work*, 40(4), 1263-1278.

- Pritchard-Jones, L. (2018). "Adults at risk": "vulnerability" by any other name? *The Journal of Adult Protection*, 20(1), 47-58.
- Rasborg, K. (2021). What Is Risk? In *Ulrich Beck: Theorising World Risk Society and Cosmopolitanism* (pp. 13-25). Cham: Springer International Publishing.
- Reddy, S. G. (1996). Claims to expert knowledge and the subversion of democracy: the triumph of risk over uncertainty. *Economy and society*, 25(2), 222-254.
- Reith, G. (2004). Uncertain times: the notion of 'risk' and the development of modernity. *Time & Society*, 13(2-3), 383-402.
- Ritzer, G. (1975). Sociology: A multiple paradigm science. *The American Sociologist*, 156-167.
- Rose, N. (1993). Government, authority and expertise in advanced liberalism. *Economy and society*, 22(3), 283-299.
- Rose, N. (1996). The death of the social? Re-figuring the territory of government. *International Journal of Human Resource Management*, 25(3), 327-356.
- Rose, N. (1998). Governing risky individuals: The role of psychiatry in new regimes of control. *Psychiatry, Psychology and Law*, 5(2), 177-195.
- Rose, N. (1999). *Powers of freedom: Reframing political thought*. Cambridge university press.
- Rothstein, H., Huber, M., & Gaskell, G. (2006). A theory of risk colonization: The spiralling regulatory logics of societal and institutional risk. *Economy and society*, 35(1), 91-112.
- Scourfield, P. (2007). Social care and the modern citizen: client, consumer, service user, manager and entrepreneur. *British Journal of Social Work*, 37(1), 107-122.
- Sharland, E. (2006). Young people, risk taking and risk making: Some thoughts for social work. *British Journal of Social Work*, 36(2), 247-265.
- Shi, P. (2019). Hazards, disasters, and risks. In *Disaster Risk Science* (pp. 1-48). Springer.
- Silver, E., & Miller, L. L. (2002). A cautionary note on the use of actuarial risk assessment tools for social control. *Crime & Delinquency*, 48(1), 138-161.
- Stalker, K. (2003). Managing risk and uncertainty in social work: A literature review. *Journal of Social Work*, 3(2), 211-233.
- Stanford, S. (2010). 'Speaking back' to fear: Responding to the moral dilemmas of risk in social work practice. *British Journal of Social Work*, 40(4), 1065-1080.
- Stenson, K. (1993). Social work discourse and the social work interview. *Economy and Society*, 22(1), 42-76.
- Tregeagle, S., & Darcy, M. (2008). Child welfare and information and communication technology: Today's challenge. *British Journal of Social Work*, 38(8), 1481-1498.
- Tsui, M. & Cheung, F. (2004). Gone with the wind: The impacts of managerialism on human services. *British Journal of Social Work*, 34(3), 437-442.
- Tuncay, T., & Tekin, H. (2021). *Sosyal Hizmet mesleğinin ABC'si*. Ankara: Nika.
- Undrill, G. (2007). The risks of risk assessment. *Advances in Psychiatric Treatment*, 13(4), 291-297.
- Van Dijck, J. (2014). Datafication, dataism and dataveillance: Big Data between scientific paradigm

- and ideology. *Surveillance & society*, 12(2), 197-208.
- Üstel, F. (2016). *Makbul Vatandaş'ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Vojak, C. (2009). Choosing language: Social service framing and social justice. *British Journal of Social Work* 39(5), 936-949.
- Webb, S. A. (2006). *Social Work in a Risk Society: Social and Political Perspectives*. Bloomsbury Publishing.
- Webb, S. A. (2019). Resistance, biopolitics and radical passivity. In *The Routledge Handbook of Critical Social Work* (pp. 148-159). Routledge.
- Webb, S. A., & McBeath, G. B. (1989). A political critique of Kantian ethics in social work. *The British Journal of Social Work*, 19(1), 491-506.
- Werth, R. (2017). Individualizing risk: Moral judgement, professional knowledge and affect in parole evaluations. *British Journal of Criminology*, 57(4), 808-827.
- White, S., Hall, C., & Peckover, S. (2009). The descriptive tyranny of the common assessment framework: Technologies of categorization and professional practice in child welfare. *British Journal of Social Work*, 39(7), 1197-1217.
- Wynne, B. (1992). Carving out science (and politics) in the regulatory jungle. *Social Studies of Science*, 22(4), 745-758.
- Yang, X., & Haugen, S. (2015). Classification of risk to support decision-making in hazardous processes. *Safety Science*, 80, 115-126.
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş* (B. Çiftçi, ed.). Nika.

